

Denevérfaunisztikai kutatások a Vértes-hegységben

(V. Magyar Denevérvédelmi Konferencia, Pécs – 2005. december 3-4.)

Juhász Márton¹ – Paulovics Péter² – Staudinger István

¹Gerecse Barlangkutató és Természetvédő Egyesület

²CSEMETE Természet- és Környezetvédelmi Egyesület

juhaszm@invitel.hu

Bat faunistic research in the mountain of Vértes

From area of Vértes-mountains 10 species of bats could be revealed so far. Yet, only 5 species of them were found in the 50 investigated caves and mine galleries within period of 2004-2005, exclusively during hibernating time. Bats could be demonstrated from additional 4 places by earlier investigations. Catch by net was performed at only one place, with moderate success. *Rhinolophus hipposideros* were found from all of the 5 localities. According to the data, this species is wide-spread in the mountains. Its population can be considered stable. *Myotis myotis* is also general, but number of individuals is just portion of the previous one. The remaining species (*Rhinolophus ferrumequinum*, *Myotis daubentoni*, *Myotis bechsteini*, *Eptesicus serotinus*, *Nyctalus noctula*, *Plecotus auritus*, *Plecotus austriacus*, *Barbastella barbastellus*) appear occasionally. It is worth to highlight climatic conditions of Vértessomló-cave, which was discovered in 2001. This cave was inhabited fast by the bats. High number of individuals of *Rhinolophus hipposideros*, and occurrence of *Rhinolophus ferrumequinum* indicates a good bat accommodation there. Occurrence of additional species and colonies of bats can be expected from the mountains by further investigations, first of all netting and checking of buildings.

Bevezetés

A Dunántúli-középhegység tagjaként a Bakony és a Gerecse között elterülő Vértes-hegység a közelmúltig szinte fehér foltként világitott a denevérkutatók térképén. Míg a két szomszédos hegység denevérfaunisztikai szempontból viszonylag már jól feltártnak minősíthető, addig a Vértes területéről rendkívül kevés értékelhető adat áll a rendelkezésünkre. Alapinformációnak tekinthetjük Kocsis Antal „A Vértes-hegység barlangjai” címmel 1975-ben kiadott dolgozatát és az Alba Regia Barlangkutató Csoport 1979-ben készült kézíratos barlangkataszteri feldolgozását, melyek mindösszesen 5 barlangból (Csákvári-barlang, Fáni-völgyi 2. sz. hasadékbarrang, Nagytisztai-gödör, Pamlag-völgyi-hasadékbarrang, Vár-völgyi Kő-lyuk) említik denevérek előfordulását, de a faj és az egyedszám

feltüntetése nélkül. Konkrét adatokat a hegységről újabb megjelent kiadványokban sem találtunk.

A terület módszeres denevérfaunisztikai kutatásának kezdete 1997-re datálható, ekkor kezdte meg Paulovics Péter és Staudinger István a Csákvári-barlang, a Gánti-barlang, a Gánti bányavárat, a Gánt-bányatelepi bányavárat és a Kő-lik rendszeres ellenőrzését. A Vértessomló-barlang 2001. évi feltárását követően a munkába több barlang és bányavárat átvizsgálásával a tatabányai Gerecse Barlangkutató és Természetvédő Egyesület is bekapcsolódott. Jelen dolgozat célja az eddig összegyűlt publikálatlan adatok összegzése és értékelése.

Kutatási módszer

A terepi munkák elsősorban a terület földalatti élőhelyeinek (barlangok, felhagyott

bányavágatok) vizsgálatára összpontosultak. A hegységben jelenleg közel 120 barlangot ismerünk. Ezek döntő többsége kisebb hasadék vagy kőfulke, de néhány nagyobb kiterjedésű üreget már előzetesen is potenciális denevér-élőhelynek tekintettünk. A 2004. és 2005. év folyamán közel 50 barlangot ellenőriztünk, törekedve arra, hogy mindegyikükben legalább egy-egy nyári és téli megfigyelés történjen.

Eredmények

A nyári ellenőrzések egy kivétellel negatívnak bizonyultak. Csupán a Kapberek-pusztai 2.sz. barlangban észleltünk 2003. július 18-án egy kis patkósdenevért (*Rhinolophus hipposideros*). Néhány barlangban, így pl. a csákvári Kő-likban és a csókakői Vár-völgyi Kő-lyukban találtunk ugyan denevérlakottságra utaló nyomokat (friss ürüléket), de denevért egy alkalommal sem regisztráltunk.

A téli ellenőrzések az alább részletesen ismertetett 5 objektumban – 3 barlangban és 2 felhagyott bányavágatban – voltak ismételt eredményesek. Mellettük meg kell említeni a korai denevér (*Nyctalus noctula*) 1 egyedének a Vár-völgyi Kő-lyukban 1997. február 7-én

Az adatfelvételek eredményei:

Faj	1997.02.07.	1998.01.10.	2002.02.02.	2005.01.11.	2005.12.01.
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	1	3	3	2	1
<i>Myotis myotis</i>	-	2	-	-	4
<i>Eptesicus serotinus</i>	1	5	1	3	-
<i>Plecotus austriacus</i>	1	-	-	-	-
összesen:	3	10	4	5	5

Gánti-barlang

A fokozottan védett barlang bejárata Gánt község külterületén nyílik, az ún. Angyallépcső sziklakibúvásának alján. Felső triász mészkőben és dolomitban kialakult szövevényes járatainak összhosszúsága 130 méter, mélysége 14,5 m.

A barlangbejárat előterében 1997. július 26-án elvégzett hálózás során kései denevér 2 egyede, valamint szürke hosszúfűlű denevér

észlelt, és a nagyfűlű denevér (*Myotis bechsteinii*) 1 egyedének a Gánti-barlang árvízi forrasszájában 2005. december 1-én észlelt előfordulását, valamint a csákvári Kő-likban 1997-98-ban végzett adatfelvételek eredményeit, mely szerint akkor e barlangban a kis patkósdenevér, a közönséges denevér (*Myotis myotis*), a kései denevér (*Eptesicus serotinus*), a korai denevér és a szürke hosszúfűlű denevér (*Plecotus austriacus*) 1-1 egyede is megjelent.

Csákvári-barlang

Csákvár község külterületén, a Guba-hegy oldalában nyíló fokozottan védett barlang. Triász dolomitban több egymást harántoló hasadék mentén kialakult járatainak összhosszúsága 87,5 méter. Őslénytani és régészeti jelentősége miatt fokozottan védett.

Az 1997-től eddig elvégzett téli adatfelvételek során eddig 4 faj, a kis patkósdenevér, a közönséges denevér, a kései denevér és a szürke hosszúfűlű denevér itteni előfordulását sikerült kimutatni.

és pisze denevér (*Barbastella barbastellus*) 1-1 egyede került befogásra, továbbá 3 kis patkósdenevér ki- és bepépülést sikerült megfigyelni.

A barlangban 1997 óta folynak téli adatfelvételek, melyek során eddig 7 denevérfaj változó egyedszámú előfordulását sikerült kimutatni. A megfigyelések alapján a barlang nem minősül számottevő telelőhelynek.

Az adatfelvételek eredményei:

Faj	1997.02.07.	1997.03.08.	1998.01.10.	2000.03.05.
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	10	4	5	5
<i>Myotis daubentonii</i>	-	-	-	-
<i>Myotis myotis</i>	-	-	1	1
<i>Eptesicus serotinus</i>	-	-	1	-
<i>Nyctalus noctula</i>	1	-	-	-
<i>Plecotus austriacus</i>	1	-	-	-
<i>Barbastella barbastellus</i>	1	-	-	-
összesen:	13	4	7	6

Faj	2002.02.02.	2004.10.13.	2005.01.11.	2005.12.01.
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	3	1	3	1
<i>Myotis daubentonii</i>	1	-	1	1
<i>Myotis myotis</i>	-	-	-	4
<i>Eptesicus serotinus</i>	-	-	-	-
<i>Nyctalus noctula</i>	-	-	-	-
<i>Plecotus austriacus</i>	1	-	-	-
<i>Barbastella barbastellus</i>	-	-	-	2
összesen:	5	1	4	8

Gánti bányavágot

Gánt község külterületén, a Hosszú-haraszti térségében nyíló, triász dolomitban kb. 150 m hosszban kihajtott tágas mesterséges vágot több elágazással, mellékvággal. Régen

valószínűleg robbanóanyag tárolására használták.

A vágotban 1997. óta folynak – elsősorban téli – adatfelvételek, melyek során eddig 5 denevérfaj itteni előfordulását regisztráltuk, a kis patkósdenevér egyértelmű dominanciájával.

Az adatfelvételek eredményei:

Faj	2002.02.06.	2004.01.05.	2004.10.13.	2005.01.11.	2005.12.01.
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	17	7	31	17	31
<i>Myotis daubentonii</i>	-	3	1	4	-
<i>Myotis myotis</i>	-	2	4	1	3
<i>Plecotus auritus</i>	-	1	-	-	-
<i>Plecotus austriacus</i>	-	-	-	-	1
összesen:	17	13	36	22	35

Gánt-bányatelepi bányavágot

Gánt község külterületén, a Bányatelep térségében nyíló, triász dolomitban kb. 100 m

hosszban kihajtott tágas mesterséges vágot több elágazással, mellékvággal. Régen valószínűleg robbanóanyag tárolására használták.

Az 1997-től eddig elvégzett téli adatfelvételek során 5 denevérfaj itteni előfordulását sikerült kimutatni. Hasonlóan a

Gánti bányavághoz, itt is a kis patkósdenevér a domináns.

Az adatfelvételek eredményei (továbbá 1997. február 7-én egy pisze denevér megfigyelésével):

Faj	1997.03.08.	1998.01.10.	2000.03.05.	2002.02.02.
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	22	28	20	22
<i>Myotis daubentonii</i>	-	-	-	-
<i>Myotis myotis</i>	3	-	2	3
<i>Plecotus austriacus</i>	-	-	-	1
összesen:	25	28	22	26

Faj	2004.10.13.	2005.01.11.	2005.12.01.
<i>Rhinolophus hipposideros</i>	12	10	5
<i>Myotis daubentonii</i>	2	1	2
<i>Myotis myotis</i>	1	2	2
<i>Plecotus austriacus</i>	-	1	-
összesen:	15	14	9

Vértessomló-barlang

A 2001-ben feltárt fokozottan védett barlang Vértessomló község külterületén nyílik, a Nagy-Somlyó-hegy ÉNy-i oldalában. Felső triász mészkőben kialakult, két nagyobb teremből és szűk szakaszokból álló járatainak összhosszúsága 120 méter, mélysége 27 méter. Levegőjének átlaghőmérséklete 10,5°C, páratartalma magas, széndioxid

tartalma a nyári-őszi időszakban időnként meghaladja az 1,5%-ot. Formakincse és ásványkiválásai miatt fokozottan védett.

A barlangot a feltárást követően feltűnően hamar birtokba vették a denevérek: a nyári időszakban a kis patkósdenevérek néhány egyedének alkalmi szállása, a téli időszakban viszont e faj egyik legjelentősebb vértési telelőhelye. 2005. február 5-én 28 egyedük tartózkodott a barlangban. Figyelemre méltó a nagy patkósdenevér itteni felbukkanása is.

Az adatfelvételek évenkénti eredménye:

Dátum	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	összesen
2002.10.01.	14	14
2002.11.10.	8	8
2002.12.03.	20	20

Dátum	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	<i>Rhinolophus ferrumequinum</i>	határozatlan	összesen
2003.01.17.	6	-	-	6
2003.02.16.	4	-	-	4
2003.03.25.	1	-	2	3
2003.04.26.	1	-	-	1
2003.05.28.	-	-	-	-
2003.06.28.	-	-	-	-
2003.07.30.	-	-	-	-
2003.08.29.	-	-	-	-
2003.09.27.	8	-	-	8
2003.11.01.	15	-	-	15
2003.11.28.	25	1	2	28
2003.12.28.	9	-	-	9

Dátum	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	összesen
2004.09.04.	9	9
2004.10.17.	22	22
2004.12.30.	23	23

Dátum	<i>Rhinolophus hipposideros</i>	határozatlan	összesen
2005.02.05.	28	-	28
2005.05.02.	4	-	4
2005.10.23.	19	2	21

Elemző összegzés

A Vértes-hegység területén mindeddig 10 denevérfaj előfordulását sikerült kimutatni. A 2004-2005 folyamán átvizsgált 50 barlangból és bányavágból azonban mindössze ötben találtunk ismételt denevéreket, és csak a telelés időszakában. További 7 helyen csak a korábbi vizsgálatok mutattak ki denevéreket, vagy csak 1-1 egyed alkalmi előfordulását észleltük. Hálózásos befogás csak egy helyen volt, szerény eredménnyel. A kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*) mind az öt objektumból előkerült. Az adatok alapján a hegységben általánosan elterjedt, állománya stabilnak minősíthető. A közönséges denevér (*Myotis myotis*) szintén elterjedt, de egyedszáma töredéke az előbbi fajénak. A többi faj (*Rhinolophus*

ferrumequinum, *Myotis daubentoni*, *Myotis bechsteini*, *Eptesicus serotinus*, *Nyctalus noctula*, *Plecotus auritus*, *P. austriacus*, *Barbastella barbastellus*) alkalmi előfordulása állapítható meg. Érdemes kiemelni a 2001-ben feltárt Vértessomlói-barlang klimatikus adottságait és gyors betelepülését denevérekkel. A kis patkósdenevér (*Rhinolophus hipposideros*) nagy egyedszáma és a nagy patkósdenevér (*Rhinolophus ferrumequinum*) itteni előfordulása jó denevérszálláshelyet ígér. További vizsgálatokkal, elsősorban hálózással és az épületek átvizsgálásával újabb denevérfajok és kolóniák előfordulása is várható a hegységből.